

ולפי דבריהם יש מקום לומר שלדעת בן זומא שהטבילה היא מדאורייתא, צריך לטבול גם טבילה ראשונה בקודש. כן צידד הגרעק"א להלן בדעת רש"י. [אך קשה שנצטרך לומר לדבריהם שרבי יהודה אינו סובר חמש טבילות הלכה למשה מסיני כדברי רבי חסדא (להלן לב. ורש"י), ומה הכריחם לפרש שיש מחלוקת בדבר זה. ואין לומר מפני שטובל טבילה ראשונה בחול מוכח שאינה מהלכה, שאם כן תימה לומר שרב חסדא יסבור שטובל בקודש דלא כסתם משנתנו. וצריך לומר שלרש"י יתפרש 'גמירי חמש טבילות' כלומר סך כל הטבילות חמש עם הטבילה הראשונה שחיובה מדרבנן, אבל הטבילות שחיובן מדאורייתא מהלכה למשה אינן אלא ארבע. ולהרמב"ם י"ל שלשון 'גמירי' לאו דוקא הלכה למשה מסיני אלא הלכה המקובלת במסורת, וכ"כ אחרונים בדעתו (ע' בחדושי הנצי"ב. וע"ע הליכות עולם ב; חות יאיר קצב, לב; תורת נביאים 'תושבע' פ' כה, א; שד"ח כללים ג, מז – אודות לשון 'גמירי').]

(ע"ב) 'אמר ליה אביי לרב יוסף: נימא רבנן דפליגי עליה דרבי יהודה כבן זומא סבירא להו, והאי דקתני מצורע להודיעך כחו דרבי יהודה, או דילמא שאני מצורע דדייש בטומאה? אמר ליה: שאני מצורע דדייש בטומאה...'. נחלקו המפרשים ז"ל בפירוש דעת חכמים; יש סוברים שלשיטתם הנכנס לעזרה אין צריך טבילה כלל מלבד מצורע שהוא רגיל בטומאה (כן מפורש בחדושי הריטב"א שחכמים חולקים על דינא דמתניתין, וכן פירש הלחם-משנה ועוד).

אבל בלקוטי הלכות כתב שכפי הנראה ממהלך הסוגיא חיוב טבילה לנכנס בעזרה הוא מוסכם באין חולק, אלא שחכמים סוברים שאם טבל מבערב אינו צריך טבילה כשנכנס שחרית מלבד מצורע דדייש בטומאה.

הנה התוס' כתבו שכשאמרו 'כבן זומא סבירא להו' לא באו להוציא מרבי יהודה שהרי גם רבי יהודה מצריך טבילה מדרבנן. ולכאורה אין מובן לדבריהם (כפי שתמה הרש"ש) הלא לרבי יהודה שהטבילה משום סרך בלבד, אין המצורע צריך טבילה כשטבל מבערב, ואם כן בדוקא נקטו בגמרא 'כבן זומא' – אך נראה שהתוס' נקטו כדבר פשוט שהספק בגמרא הוא שמא חכמים אינם מצריכים טבילה כלל, גם למי שלא טבל מבערב (וכן משמע מפשט לשון תו"י ורש"י בסמוך, וכהבנת הריטב"א), וזהו שכתבו לפי הצד הראשון שבספק שלא באו לאפוקי מדברי רבי יהודה, היינו באופן שלא טבל מבערב שהכל מודים שצריך טבילה. ומה שהכריחו לרב יוסף לומר שחכמים חולקים על בן זומא ורבי יהודה ועל סתם מתניתין, המצריכים טבילה לכל הנכנס לעזרה – כי פשטות משנת מדות משמע כן שרובנן נקראת 'לשכת המצורעים' ששם מצורעים טובלים, ומשמע ששאר כל אדם אין טובלים, וסתמא דמלתא לא טבלו מבערב.

ויש להעיר שלפי זה נחלקו רבי יהודה וחכמים בסברות הפוכות; לחכמים מצורע הגם שטובל מבערב צריך טבילה ואילו שאר כל אדם אינם צריכים טבילה אפילו לא טבלו אמש, ואילו לרבי יהודה הדין להפך, מצורע אינו צריך טבילה שכבר טבל מבערב ושאר כל אדם שלא טבל מבערב צריך טבילה. וע"ע בסמוך.

דף לא

'איבעיא להו מהו שיעשה סכין ארוכה וישחוט... תיבעי לרבנן דפליגי עליה דרבי יהודה; עד כאן לא קאמרי רבנן התם דלא קא עביד עבודה אבל הכא דקא עביד עבודה לא'. מפשטות דברי הגמרא ורש"י (נראה שלזה כיוון הריטב"א (ל סע"ב) שהביא כן מפרש"י. ולחנם כתב המהדיר שתיבת 'פרש"י' טעות סופר) משמע שחכמים אינם מצריכים טבילה כלל כאשר נכנס לעזרה ואינו עובד, גם אם לא טבל מבערב. ומכאן סיוע לדעת המפרשים האומרים כן כנ"ל (וכן יש לדקדק מלשון התוס' בובחים לא: ד"ה ובטמאים).

[והיו יכולים להסתפק ללא סכין ארוכה אלא בכל אדם הנכנס לעבוד בעזרה, האם חכמים מודים בזה

להצריך טבילה אם לאו. וצריך לומר שנקטו סכין ארוכה משום שרק באופן זה קיים הספק לכן זומא].
ואולם בספר לקוטי הלכות לח"ח ז"ל כתב לפרש ספק הגמרא רק באופן שטבל מבערב [ומה שאמרו
'תיבעי לרבנן' הלא גם לרבי יהודה לכאורה יש להסתפק בדבר – אך לפי רבי יהודה שפטר מצורע
מטבילה, מוכח שגם כשעובד עבודה פטור שהרי הכנסת בהונות המצורע כעין עבודה היא כמו שכתבו
המפרשים].

ובזה מובנים דברי הרמב"ם שפסק (מחוסרי כפרה ד) כחכמים שרק המצורע הואיל ורגיל בטומאה צריך
טבילה הגם שטבל מבערב. ומאידך הביא (ביאת מקדש ה) המשנה כצורתה, כל הנכנס לעזרה טעון טבילה.
ולפי השיטה הראשונה יש לומר שהרמב"ם פסק כסתם משנתנו המצרכת טבילה לכל אדם, ודלא כחכמים, ורק כשטבל מבערב
פסק כחכמים – שבו לא שמענו מסתם משנה דלא כחכמים, וחורנו לכלל האמור בכל מקום יחיד ורבים הלכה כרבים.
ועוד יתכן לפרש שיטת הרמב"ם שחכמים לא פטרו מטבילה אלא כשנכנס ללא עבודה, דומיא דמצורע, אבל נכנס לעבוד – חייב
טבילה לכולי עלמא [ובזה מדויקת לשון משנתנו 'נכנס לעזרה לעבוד ה', ומזה למד רב יוסף דרבנן דלא כבן זומא – שכן
משמע מלשון המשנה]. ולא נסתפקו בגמרא אלא כששוחט מבחוץ, וכך כוונת הגמרא: 'תיבעי לרבנן, עד כאן לא קאמרי רבנן
התם דלא קא עביד עבודה, אבל הכא דקא עביד עבודה לא' – וזוהי הנחה מוסכמת ללא ספק, ואם כן הוא הדין כשעומד מבחוץ
ועובד, 'או דילמא לא שניא' – כלומר כשעומד מבחוץ דינו שווה לשאר נכנס לעזרה שאינו צריך טבילה. אבל אם עובד בפנים –
פשוט שצריך לטבול. ולפירוש זה מתישבים כל הדיוקים שדקדק בלקוטי הלכות, ומאידך אין צורך לדחוק ולומר שחכמים פטרו
מטבילה רק כשטבל מבערב.

השפת-אמת כתב שהרמב"ם פסק כחכמים, וכשנכנס לעבוד פסק להצריך טבילה משום הספק שבגמרא שעלה ב'תיקו'.

'חוצץ מראשונה שהיתה בחול על גבי שער המים'. מבואר כאן שכשר לטבול במקוה מים הנמצא בגג.
אך דוקא בכגון העשוי בבנין של אבנים וטיט, אבל לא לטבול בתוך כלי שחקקו ולבסוף קבעו (עפ"י
שו"ת הרשב"א ח"א תת).

ולמעשה החמירו כמה מגדולי האחרונים מלטבול אף בכלי שקבעו ולבסוף חקקו, הגם שמלשון הראשונים אין נראה כן. ע' בפתח
תשובה יו"ד רא, ז. וע"ע חזון איש כלים יט, ד; מקוואות (תנינא) ב, ג; ובמובא ביוסף דעת ב"ב סו.

'מים שכל גופו עולה בהן, וכמה הן – אמה על אמה ברום ג' אמות'. על מחלוקת הראשונים אם שיעור זה
כולל את הראש אם לאו – ע' במובא בפסחים קט.

בתו"י הקשה מנין שהיה המקוה ברום ג' אמות דוקא, שמא רחב ונמוך. ותירץ כדי שלא יטבול בדוחק. ועדיין יש להעיר לפי מה
שנקטו הפוסקים בנדה שאין צריך רום ג' אף לכתחילה אלא די למעלה מן הטבור ורת. ושמא אביי בשיטת רבו רב יוסף הולך
שאמר (עח). שצריכה הנדה לישוב עד צוארה במים. ע' במש"כ שם.

'(ע"ב) פשט ירד וטבל עלה ונסתפג'. המשנה-למלך (עבודת יום הכפורים ב) צדד לומר ש'נסתפג' ששנינו
– דין הוא ולא סיפור דברים בעלמא, ועל כן הרמב"ם שהוא פוסק הביא זאת.

וטעם הדבר, פרש, שאם לובש כשגופו רטוב הרי המים חוצצים בין בשרו לבגדיו. וכבר העירו על דבריו
ממה שאמרו (בפסחים סה ועוד) שדבר לח אינו חוצץ (ע' ברכי יוסף ריש הלכות תפלין; שו"ת עמודי אור לו). ובקהלות
יעקב (טהרות נח) צדד לומר בטעם הדבר שדבר לח אינו חוצץ, מפני שאין מקפידים עליו מאחר והוא סר
בקלות, וכתב לפי זה שרק במיעוטו אינו חוצץ, אבל אם החציצה נמצאת ברובו או בכלול כגון כאן,
הגם שהוא לח ואינו מקפיד – חוצץ כדין חציצה ברובו שאינו מקפיד. והאריך עוד בכל הענין (ולפי"ז די
בסיפוג רוב הגוף).

ועוד כתב לפרש (בכתבים המלוקטים, יומא קלט) דברי המשנה ללמך שהחשש הוא שמא ע"י המים יהא הבגד מוגבה קצת מהבשר, ואילו בעלמא שאמרו לח אינו חוצץ היינו בענין שאין אויר מפסיק, כגון כהנים המהלכים על גבי רצפת העזרה שיש עליה דם, שהרגלים דוחקים את הדם ונוגעים ברצפה. עוד צדד לומר (בטהרות שם) טעם אחר לסיפוג; אם אינו מתנגב אפשר שנהנה מן הבגדים בכך שהם מנגבים את הרטיבות והרי זה נהנה מבגדי כהונה ומועל בהקדש [ואף לפי מה שאנו נוקטים אינו מתכוין מותר, ואפילו בדאפשר (ע' פסחים כה-כו. ואולי אף נחשב כאן 'אי אפשר' אלא ע"י טורה, ע"ש בתוס'). ולדעת הר"ן ועוד ראשונים אפילו בפסיק רישיה' מותר – יש לומר שחששו שמא יתכוין ליהנות בכך].

עוד הביא (ממשך חכמה פר' אחרי; תפארת ישראל תמיד א) טעם אחר להצרכת סיפוג; כדי שלא ירטיב את הבגדים וישתחקו.

לכאורה טעם זה אינו שייך בבגדי לבן לפי מה שאנו נוקטים שצריכים גניזה בסוף היום, והרי ביום אחד לא יתקלקלו. אך באמת מבורר במשך-חכמה שאין הטעם משום הפסד הבגד אלא מפני שבגדי כהונה צריכים להיות חדשים ולא שחוקים (כבזבחים יח:); ובפרט בגדי לבן מצותם במובחר שבבד כדלהלן, לכך אם לא יסתפג, יוסר חידושם ולבנוגיתם. ואולי י"ל שאין זו לבישה 'לכבוד ולתפארת' כשהבגדים נרטבים על הגוף, ושמה הוא כמבזה בגדי כהונה כשלושם על גוף רטוב (כן צדד בחדושים ובאורים).

יש טעם נוסף בדבר; שמא יהנה ביום הכפורים מצינת המים שעל גופו (כן צדד מהר"מ אריק). ע"ע במובא בתמיד כו. אודות 'ירד וטבל עלה ונסתפג' האמור במשנה גבי כהן שנטמא ויוצא מהעבודה.

'קיצו ומירק אחר שחיטה על ידו'. טעם הדבר כתבו המפרשים כדי שיוכל הכהן הגדול לקבל את הדם, שכל עבודות היום אינן כשרות אלא בו והלא צריך לקבל את כל דם הפר (כמו שאמרו להלן מה) – לכך אינו ממרק השחיטה בעצמו אלא על ידי אחר (עפ"י רש"י במשנה ובחולין כט. מאירי ועוד).

[רבנו אליקים כתב כאן דבר חדש; הלכה למשה מסיני היא בכל תמידי השנה ששחיטתם תיעשה בשנים. ויש סמך לדבריו מסדר העבודה 'אתה כוננת' (ליוסי בן יוסי, הנהוג בנוסח ספרד). והבית-יוסף (תרכא) כתב שיש שם טעות בנוסח, ותמה על האבודרהם שלא שם לבו לטעות זו. אכן לפי דברי רבנו אליקים הנוסח מדוקדק. – עפ"י המהדיר לרבנו אליקים, הר"ד גנחובסקי. וכתב לבסס שיטה זו מהגמרא דלעיל כה: וע' בחדושי הנצי"ב. ואולם יש מדייקים מדברי הרמב"ם לאידך גיסא, שכיוהכ"פ בלבד מצוה למרק ולא בשאר ימות השנה. ואפשר הטעם כי תמיד יש אחר המקבל את הדם הלכך יש די דם שנתקבל מתחילת השחיטה, משא"כ ביוהכ"פ שהכהן השוחט הוא המקבל, אם כן כל הדם עד גמר השחיטה הולך לאיבוד, לפיכך מצוה למרק. עפ"י טל תורה].

טעם זה שייך גם בשאר קרבנות, ואכן יש אומרים (הרי"ד, תוס' יום טוב) שגם בשחיטת הפר היה אחר גומר את השחיטה על ידו. ואולם יש סוברים שלא הקלו לעשות זאת אלא בקרבן תמיד שמהתורה כשר לעשותו גם בשאר אנשים (כדברי הרמב"ן ועוד), אבל בעבודות היום שאינן כשרות אלא בכהן גדול, לא הקלו לגמור על ידי אחר (עפ"י רש"י לעיל יב; חדושים ובאורים כאן).

'קבל את הדם וזרקו, נכנס להקטיר קטורת... ולהקריב את הראש ואת האברים'. מדברי הרמב"ן משמע שהולכת האברים למזבח ביום הכפורים נעשית על ידי כהן גדול. וכן משמע בתוס' יום טוב. וזה נכלל ב'להקריב את הראש ואת האברים' (עפ"י שפת אמת).

וצ"ע בהולכת הכף לקטורת שבהיכל, האם טעונה כהן גדול או אפשר בכל כהן כשם שהולכת מחתת הגחלים היתה נעשית בכהן אחר כפי שכתב הרמב"ן עפ"י התוספתא, ש"ל שהולכה זו אינה אלא מכשיר לעבודה, בדומה לדישון המזבח והמנורה שכתב הרמב"ן שא"צ כהן גדול.

'מחמין לו חמין ומטילין לתוך הצונן כדי שתפוג צינתן'. להפיג הצינה דוקא אבל לא לחמם, שזה אסור משום מלאכת 'בישול' וגם משום גזרת מרחצאות (עפ"י שו"ת חתם סופר או"ח יח).

רבי מאיר סבר מקיש פשיטה ללבישה... ורבנן סברי מקיש פשיטה ללבישה...'. פרשו ראשונים, היות והמקראות יכולים להידרש לכאן ולכאן הרי שעיקר מחלוקתם היא בסברה; לחכמים אין מסתבר שיקדש כשהוא ערום בעזרה אלא מקדש לאחר הלבישה [אמנם גם לרבי מאיר צריך לקדש בעזרה, שאין קידוש אלא בכלי שרת ובפנים (כמובא להלן ובזבחים כ:) – אלא יכסה עצמו בשום דבר]. ולרבי מאיר מסתבר יותר לפשוט תחילה ואחר כך לקדש כי הפשיטה גורמת לקידוש ולא להפך (עפ"י תוס' ישנים וריטב"א. וכיו"ב כתב הריטב"א במחלוקת החכמים להלן מ: שהואיל והמקראות יכולים להידרש לכאן ולכאן, עיקר מחלוקתם תלוי בסברה ולא בדרשת הכתוב).

דף לב

'כל הפרשה כולה נאמרה על הסדר חוץ מפסוק זה'. מובא (בסוף ספר חכמת אדם ועוד) בשם הגר"א ז"ל עפ"י המדרש, שהפרשה נאמרה על הסדר לאהרן כאשר נכנס לפני ולפנים שלא ביום הכפורים, שאז עושה כסדר הכתובים וע"ע דרש משה פר' אחרי.
וראה עוד בספר פרקי מועדות (ח"ב עמ' 550), כיצד תואם פירוש רז"ל לפסוק זה עם פשוטו של מקרא.

'קל וחומר; ומה במקום שאין טעון טבילה טעון קידוש, מקום שטעון טבילה אינו דין שטעון קידוש'. ואין לומר אדרבה היא הנותנת, הואיל וטעון טבילה שוב אינו טעון קידוש – שהרי טבילה אינה נעשית במים מקודשים כמו הקידוש שהיה מן הכיור, הלכך אין טבילה באה במקום קידוש (עפ"י תוס' ישנים).

ויתכן שרבי אינו סובר לדרוש הקל-וחומר זה כי לדעתו אין ללמוד קידוש הנוסף על טבילה מקידוש גרידא.

'אמר רבי יהודה: מנין לחמש טבילות...'. חוזר עתה לפרש הברייתא, כמו 'אמר מר...'.

(ע"ב) 'יכול לא מירק יהא פסול, אם כן הוה ליה עבודה באחר... אלא הכי קאמר יכול יהא פסול מדרבנן...'. יש סוברים שפסולי-השחיטה פוסלים גם כשנעשו במיעוט אחרון של הסימן השני (כן כתב רש"י בחולין ל. ד"ה תיקון). ולפי זה יש לשאול אם כן נמצא המיעוט האחרון נעשה כאן בפסול – על ידי אדם שאינו כשר לשחוט?

– יש להביא מכאן סמך למה שכתב הגאון בעל בית אפרים שבמיעוט בתרא אין פסול אלא מדרבנן, וכיון שכן ביום הכיפורים לא פסלו חכמים, וכמו שאמרו בגמרא שאם היינו נוקטים שבקדשים יש פסול מדרבנן כשלא גמר השחיטה, היה מותר לאדם אחר למרק השחיטה ביוהכ"פ.

עוד יש לחלק בין שחט מיעוט בתרא באחד מחמשה אופנים הפסולים, שהייה דרסה חלדה הגרמה ועיקור – שפסול, ובין פסולים אחרים כגון שחיטת גוי או מומר שאינן מחמש הלכות שנאמרו בשחיטה אלא הלכות שנלמדו מוזבחת, פסולים אלו אינם בכלל 'שחיטה פסולה' אלא שאינה שחיטה כלל, וכהריגה ונחירה דמי לכך אינו פוסל במיעוט אחרון [ועיין בש"ך (יו"ד ב סקכ"ז) שבגמר גוי השחיטה במיעוט בתרא – לא פסל. וכתב שכן משמע בש"ס חולין יט וברש"י (ובפרי מגדים שם באר הטעם שעכו"ם אינו בר שחיטה)].